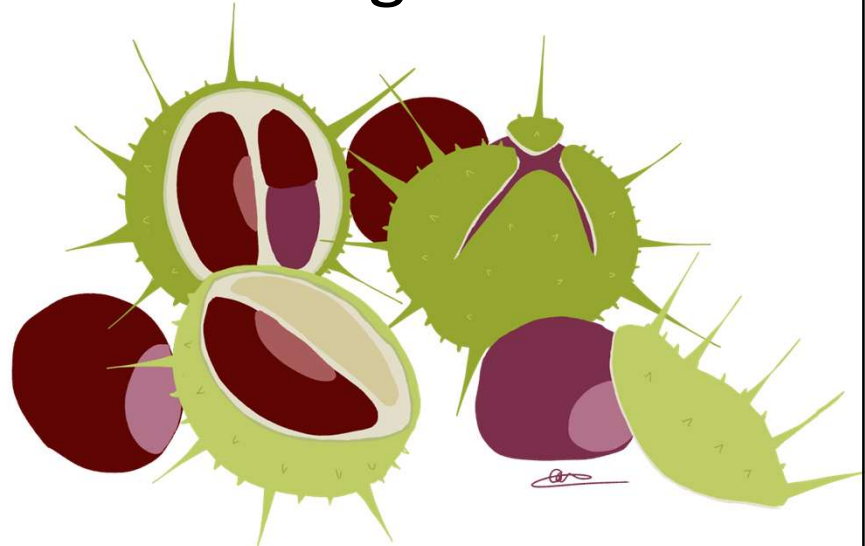

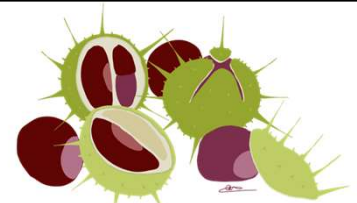
Lichamelijkheid- college 6

Petra Bolhuis
www.maieutiek.nl
2025

1

De psyche

- De vroege klassieke wereld zag de psyché vnl. als een deel van het lichaam dat niet van de wereld was, maar bestond uit aanrakingen door de goden.
- Men werd, zo dacht men, buiten zichzelf gebracht door de goden die daarmee een vorm van onvrijheid brachten. En dat binnen een groep mensen die net hun vrijheid ontdekten. Die vrijheid verwierven ze door over zaken na te denken en door plannen en causaliteit de wereld te veranderen naar hun zin.
- In een later stadium (Plato, Aristoteles) werd het een deel van de mens dat hem onderscheidde van de rest van de natuur. Dan betekent zoiets als het redelijke deel of denken daarmee wordt het een bron van zelfstandigheid.

2

Christendom en wetenschap

Psyché wordt ziel. Ook nu is het de plaats in het lichaam waar God de mens kan aanraken, maar nu is het een goede God. De mens moet zich nu openstellen voor de goddelijke genade (Augustinus) om werkelijk vrij te worden.

Dan komt in het christendom van Aquino de koppeling tot stand tussen rede en ziel. Van daaruit is het een kleine stap naar psyché als geest en rede.

Zo ontstaat het denken dat geen plaats inneemt. Dit beeld blijft bestaan tot het moderne hersenonderzoek. Tijdelijk zoekt men het in totale lichamelijkheid. Maar nu is er weer nuancering gaande: we kunnen wel kennis hebben over een werkend brein, maar weten (nog) niet hoe gedachten en gedrag direct aan dat brein te koppelen zijn.

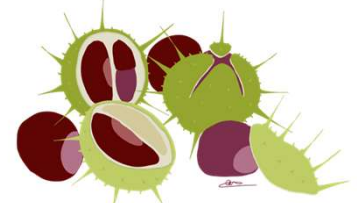
Dan helpt het idee van psyché als het punt waar alles samen komt, in een eerste persoons ervaring. Merleau Ponty. Daar spelen lichaam en sociale en materiele ervaringen een rol. Maar ook het brein en andere lichamelijke aspecten.

Psyche tussen lichaam en geest

- Reductionisme = gedrag of ervaringen/gevoelens terugbrengen tot hersen fenomenen.
- 19de eeuw dacht in termen van iets dat mis was in het lichaam in de biologie of de anatomie. De psychiater was de gestichtsarts of aliënist. Het woord 'psychiatrie' werd voor de eerste maal gebruikt in 1808, door de Duitse arts Johann Christian Reil (1759-1813)

Morele benadering, de weg van de zeden en de rede

- Fransman Philippe Pinel (1745-1826) opende -wellicht letterlijk- de deur voor een moderniseringsproces van de krankzinnigenzorg. Pinel ging uit van de zogenaamde 'morele behandeling'.
- Engelse filosoof John Locke had in de zeventiende eeuw de link gelegd tussen foute associaties en mentale onrust. De gestichtsartsen wilden de geestelijk zieke patiënt bij zinnen brengen. Dat gebeurde gesticht, met rust en regelmaat en ver van de bewoonde wereld.

Maieutiek_ lichamelijkeid 2025-vj

5

5

Biologische benadering

- De Duitse psychiater Wilhelm Griesinger (1817-1868), kwam met het biologisch discours. '*Geisteskranken sind Gehirnkranken*'
- Emil Kraepelin (1856-1926) schrijft een *Lehrbuch* van ziektebeelden. Zijn werk werd uitgangspunt bij de totstandkoming van de vandaag de dag nog steeds gebruikte *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM), een psychiatrisch handboek dat in 1952 voor de eerste keer verscheen en intussen aan zijn vijfde editie toe is.

Maieutiek_ lichamelijkeid 2025-vj

6

6

Luisteren en kijken

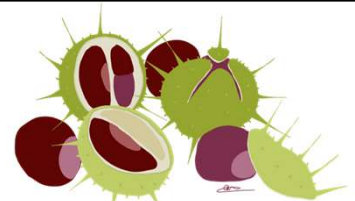
- Slatman beschrijft hoe de diagnose hysterie werd gesteld en veel voorkwam bij vrouwen in de 19de eeuw. De psychiater hanteerde hypnose en legde de aanvallen vast, maar dat leidt tot twijfel wat er eerst was: de hypnose of de hysterie. Freud die de arts bewonderde was het oneens en zei dat er sprake was van psychologische en niet van neurologische oorzaken. Dus niet het lichaam als oorzaak, maar een trauma dat (ook) fysiek geuit wordt. Luisteren (psychoanalyse) levert meer op dan kijken (foto's)
- Slatman legt uit dat een beeld meer objectief lijkt, maar alleen luisteren (vooralsnog) een relationeel beeld kan geven van de patiënt. (124)

Maieutiek_ lichamelijkeid 2025-vj

7

7

Lichamelijk onderzoek psyché

- 1800 Bichat openen van lichamen om ziekte oorzaken te vinden.
- 1850- 1900 Broca en Goldstein wijzen zieke plekken in het brein aan bij spraakstoornissen.
- Vervolgens Alzheimer die veranderingen waarneemt bij mensen met dementie.
- 1930 Berger experimenteerde oa op zijn zoon en ontwikkelde het elektro-encefalogram (EEG). 'Het elektrische schrift van het brein'. (bron S. Klein Dromen blz 46)
- 1990 De FMRI komt op. Waar de MRI plaatjes van het brein toont kan de FMRI ook activiteit meten in de hersenen. Dat geeft ook grote veranderingen in het denken over de psyché.

Maieutiek_ lichamelijkeid 2025-vj

8

8

Chemie en FMRI

- Het brein *doet, communiceert intern*, maar is dat chemisch of elektrisch? De chemie theorie wint en uiteindelijk leidt dat tot een verschuiving van het *disease* model naar een *drug-centered* model. Daarbij worden stofjes worden aangevuld of toegediend om een betere toestand te creëren voor de patiënt.
- De FMRI werd een methode om het fysieke brein te bestuderen. Er ontstond de hoop op het verkrijgen van een landkaart van het normale en dus ook van het afwijkende brein. Daarmee zouden psychische problemen kunnen worden opgespoord en op termijn ook opgelost.
- De praktijk bleek weerbarstig.

Lijkt heel lichamelijk, maar

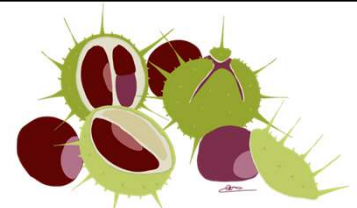
- “ Deze aandacht voor het lichamelijke heeft echter niets te maken met wat ik (nieuwe) lichamelijkeid noem. Wanneer we het over de lichamelijkeid van psychische aandoeningen willen hebben, dan moeten we allereerst beseffen dat hersenen nooit op zichzelf bestaan. (...)Hersenen kunnen helemaal niet bestaan zonder de rest van het lichaam. De hersenen vormen niet zomaar een beginpunt omdat ze zich ook telkens aanpassen aan prikkels van buitenaf. (131)
- Belichaamde hersenen zijn het uitgangspunt voor een benadering die relationeel is.

DSM-V

- Op blz 132 wordt duidelijk wat er volgens deze indeling verstaan wordt onder depressie. Ook al is het een stemmingsstoornis, het is duidelijk dat het hele lichaam meedoet en dat de depressie ook duidelijk relaties heeft met de wereld buiten dat ene lichaam waaraan de diagnose gekoppeld wordt.
- De symptomen zijn soms erg tegenstrijdig en Slatman beschrijft andere zienswijzen die een existentiële verstoring beschrijven van iemands belichaamde zijn. (over Fuchs 133-137)
- ADHD is een andere verstoring waarbij fouten of stofjes in het individuele brein de benadering is en belichaamde relaties de andere. (L. Batstra over ADHD)

'Kunnen' als tussenweg

- Sabina Koch ontwikkelde de *Body Self-Efficacy Scale* (link in bonusmateriaal)
- Zij is een dans en bewegingstherapeut en haar onderzoek richt zich als vanzelfsprekend op de vraag naar de relatie met het eigen lichaam en de samenwerking met anderen (de *Embodied intersubjectivity scale*).
- Depressie is volgens de WHO de belangrijkste oorzaak van beperkingen. Waar wetenschap en zorg in staat blijken om handicaps te voorkomen, vroegtijdig op te sporen en/of het kunnen van de mensen die ze hebben te vergroten, wint de depressie als onoplosbaar probleem terrein.